

GODIŠNJE SE ŠTAMPAJU DVE SVESKE ČASOPISA.

PRVA SVESKA

1961, I, 1, 1—192

ŠTAMPANA JE 1961. GODINE.

Original scientific paper
UDC 614.2/613/616.9/614.253"13"

Jurica BAČIĆ

Znanstveno društvo za povijest zdravstvene kulture Hrvatske, Zagreb,
Dubrovnik

HIGIJENSKO-EPIDEMIOLOŠKO-ZDRAVSTVENA ZBIVANJA 1430. DO
1440. GODINE U DUBROVAČKOJ REPUBLICI, I DUBROVAČKI
LIJEČNICI FIZIK KRISTOFOR I KIRURG IVAN-MATIJA

Dva su liječnika sredinom ljeta 1436. god. doputovali u Dubrovnik. Polovinom VII mjeseca na Pločama se s porodicom smjestio magister Kristofor (Christophorus de Bonasis de Padua), a početkom VIII mjeseca dolazi i magister Ivan-Matija (Johannes Mathias de Reginis de Feltro). Kristofor je fizik, a Ivan-Matija kirurg; prvi je ostao na službi u Dubrovniku preko osam godina, a drugi više od osamnaest. I jedan i drugi, kako je u arhivskim dokumentima zabilježeno, dočekali su svoju smrt u Republici i o njima je u Historijskom arhivu Dubrovnika sačuvano nekoliko zanimljivih zapisaka, koji, čini nam se, zaslužuju našu pažnju.

Izgleda da su bili ne samo kolege već i prijatelji, a što se može zaključiti iz činjenice da je magister Kristofor „ispričao svoju posljednju želju pred svojim kumom magistrum kirurgom Ivanom-Matijom...” Da je kirurg Ivan-Matija bio do zadnjeg časa s fizikom Kristoforom ukazuje podatak da je, govoreći testament, fizik preminuo, ostavivši svom kumu i prijatelju da se pobrine o sudskom izvršavanju njegovih želja i o svemu onome što je ostalo nedovršeno, nesređeno ili nedorečeno poslije njegove smrti.

Prije nego što razmotrimo arhivske dokumente vezane za fizika Kristofora i kirurga Ivana-Matiju, pogledajmo što se zbivalo u Dubrovniku te 1436. godine, posebno glede zdravstva, što nas razumljivo najviše i zanima.

Dubrovnik je 1436. god. solidna urbana cjelina, opasan čvrstim i debelim zidinama, dobro zaštićen i s kopna i s mora.

Ekonomski procvat je očit, zahvaljujući snažnom rastu i napretku trgovačkih poslova. Turska opasnost je još daleko, pa se trgovački poslovi odnosno promet robom koja se kupuje i prodaje između obala Jadrana, nesmetano odvijaju. Isti je slučaj glede trgovine sa zaleđem. Tridesetih godina XV stoleća stanovništvo Republike broji oko 30 000 ljudi.¹ Dubrovnik je slobodna autonomna općina, pa iako se do 1441. god. službeno ne upotrebljava naziv Republika, može se govoriti o Dubrovniku kao autonomnom gradu.²

Najbrojnije trgovačke veze i promet ima Dubrovnik s državama Apeninskog poluotoka, sa Apulijom (jugoistočna obala), zatim s Venecijom, potom Ankonom, Riminijem (odn. Firencem), Manfredonijom, Barletom (odnosno Napuljem) te sa Palermom i Sirakuzom na Siciliji.

Iz Aragonske kraljevine (Barcelona, Valencija) najviše se uvozi vino, dok iz Grčke (Patras, Arta) brodovi dovoze drvo, opeke, gvožđe, crijep, grede i drugi građevinski materijal. Osim toga, a s obzirom da su gradskom stanovništvu potrebni poljoprivredni proizvodi i da je ponuda iz Konavala i Dubrovačkog primorja manja od potrošnje, brodovima se dovozi i žito, sočivo, ulje, ječam, proso, usoljena riba i meso, šećer i mirodije. Uvozili su se također lijekovi, vuna, tkanine, staklo i stakleni proizvodi i druga trgovačka roba.

U to doba, najbrojnije, najjače i privredno najvažnije bile su veze Dubrovnika sa Bosnom i Srbijom, gdje su Dubrovčani (od sredine XIII stoljeća u Srbiji, a od ranog XIV stoljeća u Bosni) postali glavni posrednici u izvozu ruda, a osobito srebra, na Zapad.

Na to upućuje i ugovor sa srpskim velikim županom Stefanom Nemanjom (1186), koji je dozvolio Dubrovčanima da slobodno trguju po Srbiji. Isto tako značajan je trgovački ugovor bosanskog bana Kulina i Dubrovnika (1189), kojim se dobivaju povlastice, sloboda kretanja i trgovine po Bosni. Tu leži i osnova prosperiteta i naglog razvitka Grada u XV stoljeću.

Osim ruda (srebro, bakar, olovo), kopnenim putem iz Srbije i Bosne trgovci karavanama dopremaju vosak, med, drveni ugalj, krzna, platna, sukna, „sve što ljudima dobro i korisno služi za život i trgovinu. A seljaci iz okoline grada donose voće, povrće, jaja, kokoši, svinje, divljač, mlijeko, ribu, med i ostalo što je živim bićima potrebno za ishranu” — tako navodi Filip de Diversis, magister scolarum, čovjek kojem je povjerena briga o školovanju dubrovačke mladeži, suvremenik dana i događaja kojim se bavi ovaj rad. Veliki dio robe samo prolazi kroz Dubrovnik, odnosno vlastela i trgovci kupuju u unutrašnjosti vunenu, pamučnu i svilenu odjeću, zlato, srebro, olovo, vosak, sol, pa tu robu prevoze brodovima sve do Aleksandrije, obala Španjolske, sjeverne Afrike, do država Apeninskog poluostrva, zatim Grčke, riječju po cijelom Sredozemlju.

U prilog procvatu dubrovačke trgovine, brodarstva, zanatstva i rasti ekonomske moći, (u čijem okrilju cvatu duhovna dobra i životni standard), išle su opće i političke prilike koje vladaju u državama i državicama mediteranskog područja i Balkanskog poluotoka. Tijekom XV stoljeća, naime, dalmatinski gradovi dolaze pod okupacijsku vlast Mletaka, a time indirektno raste trgovačko-pomorski značaj Dubrovnika, koji je takvu sudbinu izbjegao.

Dva su velika događaja „zlatnim” slovima upisana u knjigu dubrovačke medicinske povijesti, a oba su se zbila 1436. god. u Dubrovačkoj Republici. Prvi je bio odluka Velikog Vijeća od 1. III 1436. god. kojom se definitivno odlučilo, u tančine odredilo, izvesti gradsku kanalizaciju, srediti i popraviti sve ono što je do tada bilo izgrađeno, napraviti novu kanalizacijsku mrežu gdje je to još potrebno i tako dovršiti, regulirati i u potpunosti osigurati ispravan odtok otpadnih voda, jama i nečisti na području Grada. Drugi bješe onaj kojim se 20. VI 1436. god., opet do u detalje, odlučilo o izgradnji vodovoda, načinu dovođenja zdrave, pitke, izvorske vode iz Šumeta u Grad, a u vremenskom roku od šesnaest mjeseci.

Pa, iako se, kako je ukazano, Dubrovnik može smatrati naprednijim i organiziranijim srednjovjekovnim gradom, nije ipak oslobođen od sporadičnih, odnosno epidemijskih zaraznih bolesti. Najgora od njih, kuga, se uz kraće prekide, redovito javlja u Gradu i na teritoriji Republike. Čas je pritajena (privremeno odsutna) pa ljudi slobodnije dišu, a čas je toliko žestoka da se svo stanovništvo uznemiri, preplaši i od straha toliko obezglavi da su skoro svi životni tijekovi u Republici poremećeni, pa čak i prekinuti.

Onaj koji lista arhivska dokumenta uočiti će činjenicu da u ovim danima i mjesecima, kada je prisutna zarazna bolest katastrofalnih posljedica, i kada su ljudi u smrtnoj opasnosti, najviše zapisa, u sva tri Vijeća i na svim mjestima gdje se nešto odlučuje, odnosi se na upute protiv kuge. Nastoji se ipak održavati kontinuitet uprave državom, što vrlo teško uspjeva. Česte su npr. drakonske novčane kazne svakome onom od vlastele koji ne prisustvuje sjednici Senata. Tako se često spominje odluka prema kojoj „nedolazak na sjednicu Velikog Vijeća kaznit će se sa 100 dukata globe”. U tim vremenima i prilikama su glavna, neprikosnovena vlast činovnici-kacamorti birani među vlastelom, koji su gospodarili ljudskim životima i sudbinama bez ikakvog prigovora i pogovora. Veliko vijeće je naime još 15. I 1426. god. odlučilo da se izaberu sanitetski činovnici, officiales cazamortuorum, čija je jedina dužnost da spriječavaju širenje epidemije kako najbolje znaju i umiju.⁴

Tako je bilo i te 1436. god. kada su u Dubrovnik došli magister fizik Kristofor i magister kirurg Ivan-Matija. U knjizi u kojoj se čuvaju zapisi sa sjednica Velikog vijeća pod 19. VI 1436. god. stoji: „... o mjerama koje treba poduzeti za čuvanje naših otoka... jer brodovi naših otoka mnogo puta tajno dolaze iz zaraženih mjesta i ljudi idu u svoje kuće, a protiv onoga što bi smjeli, uslijed čega ti otoci bivaju zaraženi pa se bolest može da raširi... izabire se vlastelin stariji od 30 godina s dnevnom plaćom od 18 groša... mora ići s općinskom barokom na 6 vesala, i tako neprestano krstariti uokolo i paziti... isplata se daje svakih 15 dana. Plemić mora biti u službi do sv. Mihajla ali ostavku može dati nakon svakog mjeseca. Senat ga mora potvrditi od mjeseca u mjesec a može izabrati i drugog sve do dozvole činovnika-kazamorta (fino non serano licentiati per gli nostri cazamorti). Knez sa Malim vijećem mora popisati sve kuće koje se nalaze na ovim otocima (od posebnog bi bilo interesa pronaći taj popis kuća dubrovačkih Elafita — op. pisca), i pobrinuti se kako bolje budu mogli da se za te barke utjera 1 groš po svakoj kući...⁵

Sadržaj ovog zaključka koji je zapisan i u posebnoj knjizi zakona Liber viridis (zakoni od 1358. do 1460. god.), biti će jasniji ako se zna da je te godine kuga „harala skoro po svim obalama Jadranskog mora”⁶. Kako mnogi pomorci nakon duže plovidbe i odsustva od „obiteljskog gnijezda” pri povratku rado svraćaju svojim, postojala je opasnost i opravdana bojazan da prenesu zarazu prije nego im činovnici-kazamorti odrede karantenski smještaj odnosno prije nego budu saslušani i pregledani od ove „vlastele koja se najviše boji smrti”, a to su spomenuti kacamorti.

Može se pretpostaviti da navedena odluka Velikog vijeća nije bitno utjecala na tijek epidemijskih zbivanja, jer se početkom IV mjeseca 1437. god. na sjednicama Vlade raspravlja i odlučuje kako spriječiti širenje kuge koja se pojavila u Gružu. Sredinom istog mjeseca je već dosta oboljelih i umrlih u Gradu, pa je Vlada odredila da svi općinski liječnici „rade poslove koje im kacamorti odrede“⁷. Ni ova odluka nije ništa promijenila, jer je uskoro bilo toliko mrtvih da ih nije imao tko sahraniti. Svatko tko je iole sposoban i u mogućnosti bio, pobjegao je iz Grada i potražio utočište i zaklon od smrtno opasnosti negdje na teritoriji Republike. Samo je desetero vlastele ostalo u polupraznom i preplašenom Gradu da brine o upravi Republikom. Nakon što su oni na brzinu napisali oporuke, njih devetorica su podlegli smrtonosnoj zarazi. Od 30. V 1437. god., pa za slijedeća 4 i po mjeseca, ne upisuju se nikakove odluke Vlade u zapisnicima dubrovačkih Vijeća, a Gradom upravlja 83-godišnji vlastelin Marin Restić, koji je jedini ostao živ, i kojeg, u znak divljenja i poštovanja, Vlada početkom X mjeseca 1437. god. nagrađuje sa 500 perpera.⁸

Tako je izgleda krajem 1437. god. epidemija jenjala i uskoro sasvim prestala, jer slijedeći dokumenti, vezani za registraciju i praćenje epidemije kuge, spominju se u zapisima odluka Vijeća tek 1456. god., iz čega pretpostavljamo da je kužna zaraza sasvim prestala i nestala.

Vratimo se našim liječnicima.

O magistru Kristoforu Veliko je vijeće raspravljalo 17. VII 1436. god. Sjednici je prisustvovalo 65-oro vlastele i sa 64 glasa zaključilo da se „za dobrobit našeg grada, magistru Kristoforu, našem općinskom fiziku, koji je nama došao, dade i dozvoli kontumac njemu i njegovoj obitelji za vrijeme ovog mjeseca. U tu svrhu dodjeljuje mu se dom vlastelina Luke Bona, koji se nalazi u blizini crkve sv. Antuna (... de dando sibi et familie sue confine per totum present Julii ad et in domo quondam ser Luca de Bona, que est apud sanctum Antonium).

Određuje se također da, zbog potrebe liječenja građana, može svaki dan ići u Grad, ali nakon što obide bolesnike, mora se ponovno vratiti u karantenu sve dok mu vrijeme za to određeno ne prođe (... durante dicto suo confine, quo completo cum familia venire possit et debeat ad habitandum in civitate).⁹

Niti mjesec dana nakon ove odluke, 13. VIII, Veliko vijeće raspravlja i donosi sličnu odluku. Sjednici prisustvuje 127-mero vlastelina, a njih 123, nakon što su se zahvalili magistru Ivanu-Matiji, općinskom kirurgu, (... de faciendo gratiam magistri Mathie ciroyco notro salariato qui aplicuit in partii Ragusii), određuju da magister Ivan-Matija mora 8 dana biti u karanteni, skupa sa svojom porodicom, negdje izvan gradskih zidina” (... de dando confine per octo dies proximos sibi et familie sue extra portam civitati ubi placuerit minori consilio...)¹⁰

U slučaju potrebe magister Ivan-Matija morati će ući u Grad i biti na raspolaganju bolesnicima i prije isteka njegove karantene od 8 dana. I to zbog toga jer je spomenuti kirurg došao ravno u Dubrovnik, a da se nije zadržao u Veneciji, gdje je, kako se zna, bila zarazna bolest (... magistro Johanni Mathias ciroyco salariato nostro, attento quod nullo moriam fecit Venetiis idem magister sed via recta venit Ragusium,

ut civitas habitus de eo commodum suum habere possit. Et si opus fuerit proagrotantibus interim intrare civitatem).¹⁰

Eto tako se tu negdje izvan gradskih zidina, u karanteni, ljeti 1436. god., susreću fizik Kristofor i kirurg Ivan-Matija, prvi iz Padove, a drugi iz Feltra.

Možda su se i prije poznavali, ali nam to nije poznato. U svakom slučaju, ako je suditi po arhivskim dokumentima vezanim za njihova imena, njihove sudbine i poslovi se odsada isprepliću.

Tako se u Velikom vijeću 24. V 1438. god. zaključilo da se produži ugovor s magistrum Kristoforom za slijedeću godinu, a pod istim uvjetima kakvi su bili i za prošlu godinu. Određuje mu se godišnja plaća od 1200 perpera i 30 perpera za stanovanje.

Kirurgu Ivanu-Matiji, odlukom Velikog vijeća od 2. VII 1438. god. produžuje se jednogodišnji ugovor jednak onome iz ranije godine. Određuje mu se godišnja plaća od 630 perpera, a za troškove stanovanja još 30 perpera. Tako je bilo ugovoreno i za 1437. god., a i za ranije godine.¹¹

Dubrovačka karijera ovih liječnika imala je znači sličan početak.

Stroge propise o karanteni nisu mogli izbjeći. Iako obojica liječnici, iako i jedan i drugi prijeko potrebni Gradu, moraju samo po potrebi službe ulaziti unutar gradskih zidina. Može se pretpostaviti da im Vlada nije dodijelila zajedničku kuću, jer sudeći po visini plaće koja im je određena, tako visoko poštovanim, cijenjenim i Dubrovniku potrebnim osobama po svoj prilici dodjeljuju otmjene i prostrane prostorije za obitavanje, a ne skućene, zajedničke i „sustanarske“.

A da je magister Kristofor bio vrijedan, sposoban i cijenjen fizik, može se zaključiti i po tome ako se usporedi njegova godišnja državna plaća sa plaćom ostalih fizika koji su tih godina bili državni liječnici Republike.

Tada u Dubrovniku živi i radi magister Ivan (Johannes de Coronellis de Coneglano, phisicus) i njegova godišnja primanja nisu prelazila 1000 perpera i 30 perpera za stanovanje. Za magistra Jakoba (Jacobus Godaldis) se u Velikom vijeću predlagalo da mu se povisi plaća godišnje od 300 na 500 perpera, što 21. V 1436. god. nije prihvaćeno. Mjesec dana kasnije, 23. VI, je odlučeno, a nakon što se o tome dva puta u međuvremenu raspravljalo, da mu godišnje prinadležnosti budu 390 perpera.

I godišnja plaća magistra Ivana-Matije je bila iznad prosjeka. Usporedbe radi navest ćemo arhivski dokument iz kojeg se može saznati da bi npr. magister Simon (Simon de Neapoli, medicus) bio primljen za općinskog liječnika 7. II 1442. god. za godišnju plaću od 500 perpera, bez 30 perpera za stanarinu.

U državnoj je službi i magister kirurg Ivan (Johannes de Teolo, de Padus, cirusicus) još od 1423. god. Bio je marljiv, poštovan i sposoban kirurg, što je uočljivo iz arhivskih dokumenata iz kojih saznajemo da je u više navrata bio upućivan vojvodi Sandalju u Samobor na Drini i da mu je Vlada odredila mirovinu od 150 perpera. Njegova se godišnja plaća kretala između 660 i 680 perpera uz obaveznih 30 perpera za stanarinu.¹²

Da dvojica spretnih, cijenjenih i potrebnih liječnika moraju biti u karanteni, ne treba da nas čudi. Rečeno je već da kacamorti imaju odlučujuću riječ i potpunu vlast kada Republici prijete epidemija razne bolesti, a također kada zaraza već vlada. „Pošto se ponekad dogodi“, kako navodi de Diversis, „da službenici kacamorti ne mogu svojom vlašću ukloniti iz grada zaraznu bolest, Dubrovčani imaju vrlo pohvalan običaj da odmah sklone iz grada svu djecu, dječake i mladost oba spola“. Vjerojatno je zbog takvog običaja magistru Kristoforu i magistru Ivanu-Matiji zabranjen boravak u gradu, a možda je, opet zbog tog običaja, odlučeno da ulaze — po potrebi i po nahodanju kacamorta — u grad i da pomažu njegovim stanovnicima među kojima ima „dječaka i mladosti oba spola“ koji nisu mogli biti sklonjeni izvan okruženog grada.

Ove odluke Velikog vijeća, 17. V i 13. VIII 1436. god., mogu se i drugačije protumačiti. Kako se u zapisnicima sjednica svih triju Vijeća još ne nalaze odluke, uputstva i odredbe o „kugi koja je u gradu“ ili u njegovoj blizini, može se pretpostaviti da je ovoj dvojici općinskih liječnika određena karantena od strane kacamorata ili po zakonskim običajima koji su doneseni još 1377. god. i koji su važili za sve one što dolaze iz zaraženih krajeva ili krajeva sumnjivih na zaraznu bolest.

Ako je to tako, zbog čega im se određuje da po potrebi ulaze u grad i liječe bolesnike, kad sličnu odredbu nije izdalo Veliko vijeće ni prije ni poslije ove navedene? To će, čini mi se, ostati nerasvijetljeno.

S magistrum Kristoforom svake se godine u VI mjesecu obnavljao ugovor za vršenje službe općinskog fizika, pod istim uvjetima kao i za godinu ranije, a sličan se postupak primjenjivao i za magistrum Ivana-Matiju.

Izgleda da su savjesno vršili svoj posao, jer, osim suhoparnih, standardiziranih arhivskih zabilježaka o novom jednogodišnjem ugovoru, nema dokumenata koji bi sadržavali neki zanimljivi podatak vezan za njihovo liječničko djelovanje.

Interesantan je zaključak Senata od 28. VI 1443. god. kada je odlučeno da se „ponudi gospođi Jeleni i gospođi Teodori, magister Kristofor, općinski fizik, a kako su one to tražile, a on sam dobrovoljno i udvorno na to pristaje“ (P.p. est da offerendo domine Jelene et domine Theodore magistrum Christoforum, medicum phisicum per ipsas dominas reguisitum, ipso magistro volente et essentiente).¹³

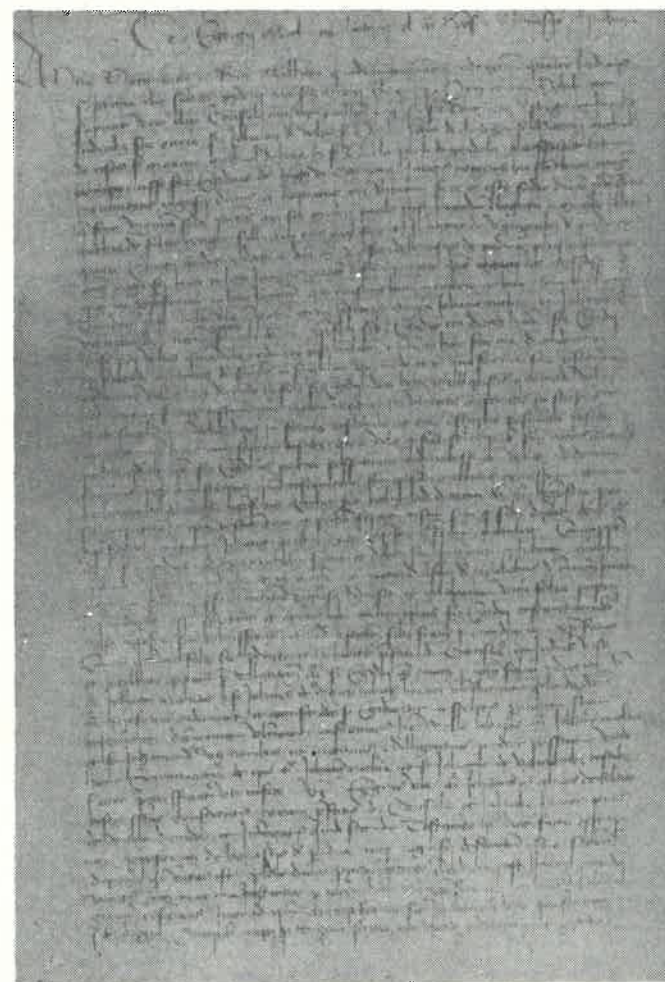
Na margini ove odluke zapisano je „Slanje liječnika gospođama vojvode Stjepana“ (offeratu dominabus vojvode Stiepani medicus). Zna se da je Jelena bila sestra kneza Lazara i udovica vojvode Sandalja Hranića.

Da li je naš magister Kristofor, odazvavši se molbi, boravio na dvoru uvaženih velikašica, ostaje tajna.

Prošlo je oko osam mjeseci od ove odluke, a magister Kristofor je bio na samrti. Umro je poslijepodne 22. III 1444. god., stigavši jedva da to jutro ispriča posljednje želje svom kumu kirurgu Ivanu-Matiji i Egidiju iz Kremone, notaru. S njima je bio i jedan stranac čije ime nije zapisano.

Izgleda da je magister Kristofor bio vrlo teško bolestan, a može se zaključiti i da se naglo razbolio, jer, zbog čega bi svoj testament ispričao a ne napisao, a dobro je poznato da je bio itekako pismen.

Tog dana u kući gdje je tako naglo umro magister Kristofor zbio s nesvakidašnji događaj. Vidjevši da mu je kolega, kum i prijatelj smrtno bolestan, Ivan-Matija je zamolio notara Egidija da donese sve što je potrebno da se posljednje želje umirućeg napišu, koje bi Kristofor vlastoručno potpisao. I dok je Egidije, napustivši kuću magistra Kristofora, odjurio da nađe svjedoke, papir, pero i crnilo, naš Kristofor je preminuo. Kakva je to bila bolest koja je tako naglo umorila magistra Kristofora, a da mu pritom nije mogao pomoći ni njegov prijatelj kirurg Ivan-Matija?

Slika br. 1. Oporuka magistra fizika Kristofora, registrirana 22. III 1444. god. Histo-rijski arhiv Dubrovnika, Testamenta notariae, 1444, 13, 248.

Iz arhivskih dokumenata kojima je registrirano ono što se zbivalo toga dana u kući magistra Kristofora to se ne može doznati. Ostalo je zabilježeno samo to da su svjedoci, svaki ponaosob, izjavili i opisali istovjetno ono što je magister Kristofor želio da se izvrši poslije njegove smrti. Tako se može pročitati da sva svoja dobra ostavlja ženi, dvjema kćerkama i sinu. Može se također saznati da je bio dvaputa oženjen, da je prvu svoju ženu veoma poštovao, jer je zahtevao da ga sahrane pored nje u Franjevačkoj crkvi. U slučaju da njegovi nasljednici izumru, odredio je da se imanje preda hospitalu crkve sv. Jakova u Padovi, iz čega nije teško zaključiti da je ostao vezan za svoju Padovu bez obzira što je predano i pošteno radio u Dubrovniku više od 8 godina.

Iz napomene da se njegove knjige ne smiju prodavati, već predati sinu mu Petru ako bude učio (... item volo quod libri reserventur si filius meus voluerit...) saznaje se da mu je sin Petar odlučio ići njegovim stopama, ali vjerojatno ne s previše žara.¹⁴

Toliko iznosimo o magistru Kristoforu, koji je u Dubrovniku napustio ovaj svijet jednog poslijepodneva, ranog proljeća 1444. god.

I magistar Ivan-Matija je imao sina Petra, koji također bijaše liječnik. Drugi njegov sin Ivan-Laurencije bio je dubrovački kancelar. Uz njih je imao i dvije kćeri, a ženio se tri puta. Nadživio je svog prijatelja fizika Kristofora 10 godina. Kroz to se vrijeme svake godine obnavljao ugovor između Vlade i njega o daljnjem vršenju službe općinskog kirurga. Po brojnim arhivskim dokumentima koji se nižu jedan za drugim, od njegova dolaska u Dubrovnik 1436. god. pa do smrti 1454. god. zaključujemo da su Dubrovčani zadovoljni njegovim radom i prisustvom u Gradu. I to baš zbog toga što su zaključci vezani za njegovo ime skoro uvijek jednoglasni, a i zbog toga što su šturi, suhoparni i šablonizirani. Zna se zasigurno da bi u slučaju nezadovoljstva, nepovjerenja ili bilo čega što bi iole odudaralo od dobrog ponašanja uglednog liječnika, Vlada reagirala, javno ili tajno, neubičajnim zapisom, odlukom ili zaključkom.

Zanimljiva je odluka Velikog vijeća 13. VI 1452. god. kojom se uvjetovalo produženje jednogodišnjeg ugovora s magistrum Ivanom-Matijom tako da „je njegov sin Petar dužan skupa s njim liječiti i raditi sve ostale poslove kao i on Ivan-Matija...” (cum hoc quod Petrus eius filius teneatur mederi et omnia alia facere simul cum dicto eius patre, ed que ipse magister Johannes Mathias teneatur et obligatus est...) ¹⁵

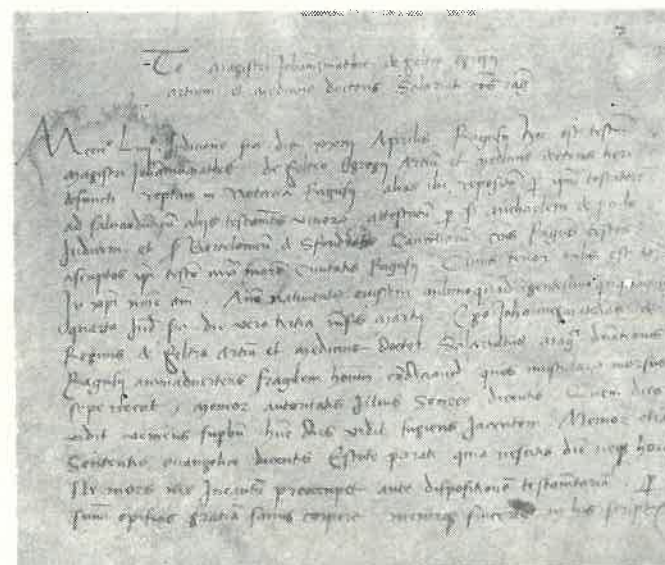
Da li je magister Ivan-Matija bio toliko star i nemoćan da ga u poslu mora zamjenjivati sin Petar, ili su Dubrovčani htjeli i željeli da i Petar ovlada kirurškim umjećem tako dobro kao i njegov otac, na to pitanje nažalost nije moguće odgovoriti. Možda je istina negdje u sredini, jer je Veliko vijeće i za slijedeću 1453. god. s magistrum Ivanom-Matijom produžilo jednogodišnji ugovor uz istu plaću, što sigurno ne bi bilo učinjeno da je on toliko bolestan i ostario. A opet, zar nije zajednički rad sposobnog i iskusnog oca i ambicioznog sina garancija da će Dubrovčani i u Petru dobiti izvrsnog kirurga.

Nakon 18 godina kirurškog rada u Dubrovniku došao je kraj magistru Ivanu-Matiji. Umro je u rano proljeće između 2. III i 23. IV 1454. god.

Njegova smrt nije bila tako iznenadna kao prijatelja mu magistra Kristofora. To se zna i po tome jer je svoj testament sam sastavio 2. III, a i po tome što je taj testament registriran 23. III iste 1454. godine.

Svoju je učenost izrazio u uvodu svoje posljednje volje, koju je započeo citatima iz Seneke, dok na svoju pobožnost ukazuje citirajući Evandjelje.

Kako je svojoj trećoj ženi (prve dvije su mu umrle), ostavio kuću u Padovi, može se pretpostaviti da ona slutnja, koja je navedena na početku ovog rada o dvojici dubrovačkih liječnika, prijatelja, kolega i kumova, da su se možda od prije poznavali, ima čvršću osnovu, ali bez konkretnog dokaza.

Slika br. 2. Oporuka magistra kirurga Ivana-Matije, registrirana 23. IV 1454. god. Historijski arhiv Dubrovnika, Testamenta notariae, 1454, 15, 90.

No da on bješe i u teoriji i u svojoj kirurškoj praksi na razini svog vremena (zasigurno i iznad prosjeka), ukazuje podatak u njegovom testamentu u kojem navodi da „dvije sveske medicinskih djela” ostavlja svom sinu Petru (... item lego dicto Petro duos libros; videlicet Mesue de consolatione et Sinonima mondini, unguenta divi et alia opera cuncta in uno volumine...) Kako svom trećem sinu ostavlja svoje knjige „koliko u umjetnosti toliko i iz medicine” (... libros meos tam in artibus quam in medicina...), može se pretpostaviti da, osim Petra, naš magister iza sebe ostavlja još jednog sina liječnika, koji će možda nastaviti njegov rad.¹⁶ Ili želi da njegov još mlađi, nedorasli sin, postane što je i on bio: medikus, sljedbenik Higijee i Panaceje, nasljednik zajedničkog oca svih liječnika, Eskulapa, učenik Hipokrata.

LITERATURA:

- ¹ Božić I.: Ekonomski i društveni razvitak Dubrovnika u XV i XVI veku. I, Istorijski glasnik Beograd, 1948, 15-17; Bačić J.: Higijensko-epidemiološke prilike u Dubrovniku u XV stoljeću, Doktorska disertacija, VMA, Beograd, 1984, 5-24. — ² Foretić V.: *Povijest Dubrovnika do 1808*, I, Zagreb, 1980, 138. — ³ Bačić J.: op. cit., 44-53. — ⁴ Historijski arhiv u Dubrovniku (HAD), Liber viridis, 1426, 205. — ⁵ HAD, Consilium majus, 5, 75-76, Liber viridis, 1436, 305. — ⁶ Jeremić R., Tadić J.: *Prilozi za istraživanje zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, I, Beograd, 1938, 75. — ⁷ Idem, 76. — ⁸ Ibidem, 77. — ⁹ HAD, Consilium majus, 1436, 5, 85. — ¹⁰ Idem, 1437, 5, 90. — ¹¹ Ibidem, 1438, 5, 198, 204. — ¹² Jeremić R., Tadić J.: op. cit., II, 28-33. — ¹³ HAD, Consilium rogatorum, 1443, 8, 223. — ¹⁴ HAD, Testamenta notariae, 1444, 13, 248. — ¹⁵ HAD, Consilium majus, 1452, 9, 248. — ¹⁶ HAD, Testamenta notariae, 1454, 15, 90.

Jurica BAČIĆ

Scientific Society for History of Health Culture of Croatia, Zagreb. Dubrovnik

HIGIENICAL-EPIDEMICAL AND MEDICAL OCCURENCES IN 1430. TO 1450.
IN DUBROVNIK'S REPUBLIC AND PHYSICIANS PHISICUS CRISTOPHORUS
AND CIRUSICUS JOHANNES-MATHEUS

Is made a presentation of the documents from Historical Archiv of Dubrovnik which are refere to the names: magister Cristophorus, physicus, and magister Johannes-Mathias cirusicus. They lived and worked in Dubrovnik's Republic at the end of first half of XIV-th century.

By the relations their activity is made a review on a general occurences in Dubrovnik's Republic in this part of XIV-th century and particulary on the hygienic and epidemical situation in the City and the surroundings.

The destinies of those two physicians on interweaves and it's in possible to separate hem of Dubrovnik's every day occurence which is connect with economicals, politicals and medicals happenings in 30-th to 50-th years of XIV century.

(Rad je primljen u Uredništvu 11. IV 1986. god.)

Jurica Bačić: Iz stare dubrovačke ljekarne u samostanu „Male braće“